

Makale Bilgisi / Article Info
Geliş / Received: 22.01.2025
Kabul / Accepted: 20.02.2025
Araştırma Makalesi/Research Article

DOI: 10.55666/folklor.1624888

KIBRIS TÜRK KADINININ ANLATIMIYLA 50 YILINDA BARIŞ HAREKÂTI: MÜCADELENİN HİSSİ BELGESEL ANALİZİ

Muharrem ÖZDEMİR*

Öz

Kıbrıs'ta yakın zamanda yaşanan milli mücadele ve ardından gerçekleştirilen 1974 Barış Harekâtı Kıbrıs Türkü'nü soykırımdan kurtaran ve uzun süredir ada üzerindeki çatışmaları sonlandıran bir askerî harekâttir. Üzerinden 50 yıl geçen askerî harekâtın detayları ve özelde yaşanan anılarda maalesef tanıklık edenlerin aramızdan ayrılmasıyla birlikte unutulmaya yüz tutmuş durumdadır. İnternetin insan hayatına girmesi ve ardından yakın zamanda yaşanan pandemi süreciyle birlikte gerçek dünyadan sanal dünyaya geçişin arttığı günümüzde bilgi ve belgeler ışığında gerçekliğin görsel olarak canlı tutulması ve gençlere yaşanan sürecin mutlaka aktarılması geleceğin inşası ve haklılığın aktarılması bakımından büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda yazılı ve sözlü mecraların yerini tamamen görselliğin aldığı bilerek hareket edilmeli ve belgesel çalışmalarına büyük önem verilmelidir. Yeni nesil belgeselcilik anlayışıyla sözlü tarih çalışmaları, eldeki çok özel anıları destekleyen belgeler ışığında yeniden hazırlanarak izleyicilere sunulmalıdır. Bir sözlü tarih çalışması olan bu belgesel içerisinde de dönemin canlı tanıkları ile röportaj yapılmış olup, gerçeklikten kopmadan belgeye dayalı olarak barış harekâtı sürecinde neler yaşandığı, Türk askerî ile karşılaşan Kıbrıs Türk Kadınlarının ne hissettiği çalışmaya aktarılmıştır. Canlı tanıklarla röportaj yapılmış, ellerindeki arşiv niteliğindeki belgeler analiz edilmiş, destekleyici görseller ışığında belgesel hazırlanarak izleyiciye sunulmuştur. Yapılan çalışmada yeni verilere ve çok özel anılara ulaşılmış, anlatılan birçok şeyin günümüzde unutulduğu veya unutturulduğu görülmüştür. Bu çalışmada Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRT), Girişimci Kadınlar Derneği (GİKAD) tarafından ortaklaşa yapılmış gerçekleştirilen Mücadelenin Hissi belgeseli analiz edilecek, analiz yöntemi olarak da Ferdinand De Sussure'nin göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılacaktır. Belgesel 2024 yılında tamamlanmış olup devlet Televizyonu BRT tarafından yayınlanmıştır. Belgeselde kullanılan röportajlar analiz edilecek olan göstergeleri destekleyici unsur olacak, yapılan çalışmanın barış harekâtında yaşananların ve öncesinin unutulmamasına ışık tutup tutmayacağı, görsellerin içeriğinin destekleyici unsur olup olmadığı aktarılması çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmaktadır. Yapılan röportajları destekleyen fotoğraflar ve videolardan kesitler göstergebilimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilirken röportajlar ise destekleyici olacaktır. Çalışmanın amacı, yayınlanan belgeselin destekleyici unsurlarla birlikte sözlü tarih çalışmalarına ışık tutup tutmadığı, bilinmeyen ya da az bilinen gerçekliği aktarmada yeterli olup olmadığını ortaya çıkarmaktır.

Anahtar Kelimeler: Belgesel, Savaş, Kıbrıs, Mücadele, Kıbrıs Türkü.

* Dr. Öğr. Üyesi, Girne Amerikan Üniversitesi, İletişim Fakültesi Basın-Yayın Bölümü, Girne/ KKTC, muharremozdemir1981@gmail.com, ORCID: 0000-0003-1570-146X

50 YEARS OF CYPRUS PEACE OPERATION AS TOLD BY A TURKISH CYPRIOT WOMAN: THE FEELING OF THE STRUGGLE DOCUMENTARY ANALYSIS

Abstract

The last national struggle in Cyprus and the subsequent 1974 Peace Operation was a military operation that saved the Turkish Cypriots from genocide and ended the long-standing conflicts on the island. Unfortunately, 50 years later, the details of the military operation and the private memories are about to be forgotten as those who witnessed it have passed away. In today's world, where the transition from the real world to the virtual world has increased with the introduction of the internet into human life and the recent pandemic process, keeping reality visually alive in the light of information and documents and conveying the process to young people is of great importance in terms of building the future and conveying justice. In this context, one should act with the knowledge that written and told media have been completely replaced by visuality, and great importance should be given to documentary studies. With the new generation documentary approach, told history studies should be re-prepared and presented to the audience in the light of documents supporting very special memories. In this documentary, which is an told history study, interviews were conducted with live witnesses of the period, and what happened during the peace operation and what the Turkish Cypriot women felt when they encountered the Turkish soldiers were conveyed based on the document, without breaking away from reality. The witnesses were interviewed, the archival documents in their possession were analyzed, a documentary was prepared and presented to the audience in the light of supporting visuals. In the study, new data and very special memories were obtained, and it was observed that many of the things described have been forgotten or made to be forgotten today. In this study, the documentary *The Feeling of the Struggle*, jointly produced by Bayrak Radio and Television Corporation (BRT) and Entrepreneurial Women Association (GİKAD), will be analyzed, and Ferdinand De Saussure's semiotic analysis method will be used as the analysis method. The documentary was completed in 2024 and broadcast by the state television BRT. The interviews used in the documentary will be the supporting elements of the indicators to be analyzed, whether the study conducted will shed light on the events experienced in the peace operation and the past not being forgotten, and whether the content of the visuals is a supporting element constitute the limitations of the study. While the photographs and sections from the videos supporting the interviews will be analyzed using the semiotic analysis method, the interviews will be without supporting elements. The aim of this study is to reveal whether the published documentary sheds light on told history studies with supporting elements and whether it is sufficient in conveying unknown or little-known reality.

Keywords: Documentary, War, Cyprus, Struggle, Turkish Cypriots.

Giriş

Belgesel yapıtları değişen iletişim araçlarına ve mecralara rağmen izlenilirlik oranını korumakta ve meraklıları tarafından takip edilen görsel sunum olmaya devam etmektedir. Sinemadan televizyona geçiş yapan belgesel bilinen çizgilerinin dışına çıkmıştır. Kitle iletişim aracı olan televizyon için Putnam, toplulukların televizyonla birlikte hem geliştirildiğini hem de sığlaştırıldığını savunmaktadır. Teknolojik gelişmeyle birlikte bireysel ihtiyaçların kusursuz bir şekilde giderilmekte, fakat bununla birlikte basit eğlencelerin toplumsal dışsallıklar yarattığını belirtmektedir (Putnam, 1995: 65-78). Gümüş dünyasında ise kitle iletişim araçları da evrim geçirmiş ve dijital mecralar hayatın gerçekliği içerisinde sanal dünyalar olarak yerini almıştır. Hal böyle olunca da sinemadan televizyona geçişte klasik yöntemlerden program anlatı türüne dönüşen belgesel, sosyal mecraların insan hayatına girmesiyle birlikte daha kısa anlatılarla adeta evrim geçirmiştir. Hiç kuşkusuz ki günümüz dünyasında görsel anlatı bağlamında iyi bir kurguyla kitleleri etkileyecek önemli bir çalışma olma özelliğini halen korumaktadır. Anlatı veya düz kurguda gerçeklikten kopmadan, bilgi ve belgeye sadık kalarak ortaya çıkan her çalışma bir kaynak, bir toplumsal bellek niteliğindedir. Bu bağlamda yapılan her türlü çalışmada gerçeklikten çıkılmadan yapılan çalışmalar belge ve bilgiye ait veriler olmalı, yapılan röportajlar bu bağlamda belgeselin içinde yer almalıdır.

Bilişim ve bilgi çağı olan günümüz dünyasında sosyal mecraları aktif kullanmayan hiçbir çalışma kuşkusuz ki kitlelere ulaşamayacak ve kültür/mücadele aktarımında başarılı olamayacaktır. Topluları kitleler halinde yönlendirme ve biçimlendirme iletişimin içeriğinden çok araçlar tarafından yapılmaktadır. Görsel medya bu yönüyle ele alındığında sadece bir eğlence ve iletişim aracı olmaktan çıkıp yeni insan modellemesi yaratma yetisine sahip araç olmaktadır (Sartori, 2004: 26). Kitleler halinde hareket eden insanoğlu etkileşimin en fazla olduğu sosyal mecralardan gelişmeleri takip etmekte, günlük yaşamını planlamakta ve oradaki paylaşımın etkisiyle gündemini oluşturmaktadır. Çünkü günümüz insanı ağırlıklı olarak bireysel yaşam modelini seçip, vaktinin çoğunu bu mecralarda geçirmekte ve oradaki paylaşımlardan etkilenerek siyasi ve kültürel belleğini doldurmaktadır.

Gerçek dünyadan sanal dünyaya hızlı bir şekilde adım atan insanoğlu toplumun bütünü içerisinde “*elektronik bir yalnızlık*” yaşamaktadır. McQuail ise bu durumu şöyle özetlemektedir; “Medyayı doğru kullanan kişi sosyal, yanlış kullanan kişide yalnız olacaktır” (McQuail, 1994: 308). Hal böyle olunca da Oskay’ın da belirttiği gibi aldanişlarının farkında olmayan insanlar yalnızlaştırılmış olduklarını ve yalnızlıklarını fark edemeyecek duruma düşmektedir (Oskay, 1994: 40-46). Bu kadar kendi ekseninden ve gerçekliğinden kopan toplumların birlikte yaşaması, ortak kültür ve yaşamdan bahsetmesi de zamanla imkânsız olacaktır. İşte tamda bu bağlamda kültürel ve tarihsel çalışmaların artırılması, unutulmaya yüz tutmuş gerçekliklerin kaybolmaması adına belgesel çalışmaları büyük önem arz etmektedir. Analiz edilen Mücadelenin Hissi belgeselinin de bu bağlamda bir çalışma olduğu gözlemlenmektedir. Analiz edilme sebebi, Kıbrıs Türk Barış Harekâtından 50 yıl sonra çekilen bir belgeselde, 50 yıl önce olayın canlı tanıkları olan Kıbrıs Türk kadının halen aynı duygularla yaşadıklarını anlatması ve röportaj tekniği kullanılarak kültürel ve tarihsel önemli bir olayı canlı tutmasıdır. Belgeselde yüksek öğrenim görmüş Kıbrıs Türk kadınlarının yer aldığı, mücadeleyi ve 1974 Barış Harekâtını anlatırken olaya bizzat tanıklık ettikleri gözlemlenmiştir. Bu bağlamda hazırlanan makalenin amacı Mücadelenin Hissi belgeselini Ferdinand de Saussure’nin göstergebilimsel analiziyle ele alınarak anlam üretiminin nasıl gerçekleştiğinin incelenmesidir. Bu çalışmayı diğerlerinden farklı kılan 45 dakikalık ve sekiz röportajdan oluşsan belgeselin dijital mecralarda da tanıtımın yapılmış olması ve Barış Harekâtından 50 yıl sonra çekilmiş olan gerçeklikleri yansıtan bir belgeselin analiz edilmiş olmasıdır. Ayrıca bu belgesel çalışmasının Kıbrıs Türk kadının sesi olduğu, mücadelesini aktardığı, toplumsal hafızayı canlı tutmak adına sadece bir harekâtı değil, Kıbrıs Türkü’nün birlikteliğini ve Türkiye Cumhuriyeti ile nasıl bir köklü bağlarının olduğunu yansıtmaya da tarihsel ve kültürel açıdan çalışmayı önemli kılmaktadır. Görsel Kültür ve birliktelik aktarımı içeren bu çalışma Ferdinand De Saussure’nin “gösterge”, “gösteren” ve “gösterilen” kavramları ile anlamlandırılmıştır. Çalışmada ayrıca su sorulara cevap aranacaktır; Belgesel, Kıbrıs Türk kadının mücadele ve birliktelik deneyimlerini nasıl yapılandırmıştır? Mücadelenin Hissi belgeselinde kullanılan görsel ve dilsel göstergeler hangi anlamları üretmiştir? Yapılan çalışma bu bağlamda çözümlenecektir.

Sözlü Tarih Çalışmaları, Belgesel ve Göstergebilim

Kıbrıs Türkü için yazılı kaynaklar kadar hiç kuşkusuz ki sözel kaynaklarda çok önemlidir. Çünkü röportaj yapılan birçok insanın savaş döneminde neler yaşadığı resmi kaynaklara geçmemiş, olayı ve acıları yaşayanlar tekrardan anlatma gereği duymamıştır. Özellikle 1963-1974 yılları arasında Kıbrıs Türkü ortağı olduğu Kıbrıs Cumhuriyeti'nden kovulduğunda, insanlık dışı muamelelere, katliamlara ve göçlere zorlanmıştır. 103 köyü boşattıkları gibi çadırlarda yaşam sürmüş ve Türkiye Cumhuriyeti'nin gönderdiği yardımlarla 11 yıl boyunca yaşama tutunabilmiştir. 11 yıllık mücadelenin ardından 15 Temmuz 1974 tarihinde Rum-Yunan ikilisi kendi içlerinde darbe yaparak Makarios'u öldürmek istemiş ve Ada'nın Yunanistan'a bağlandığını ilan etmiştir. Tüm bu gerçeklikler ışığında hem Kıbrıs Türkü'nün can ve mal varlığını korumak hem de anayasal durumu yeniden tesis etmek maksadıyla garantörlük haklarına dayanarak Türkiye Cumhuriyeti 20 Temmuz 1974 tarihinde askerî harekât düzenlemiştir. Yaşanan süreç Rum-Yunan ikilisi tarafından halen sözde işgal olarak tanımlanmakta, gerçeklik göz ardı edilmektedir. Bu bağlamda sözlü tarihin daha çok önem arz ettiği ve yaşananların canlı tanıklardan dinlenilerek Kıbrıs tarihine ve gerçekliğine ışık tutulması gerekliliği elzemdir. Bu çalışmada bu bağlamda yapılan önemli bir çalışma olma özelliği taşımaktadır. Çalışmanın içeriği, canlı tanıkların söylemleri, o dönemde yaşananlar, on bir yıl verilen mücadele belgeselin gerçekliğe bağlı kalınarak Kıbrıs Türkü'nün mücadelesini ve Türkiye Cumhuriyeti'nin haklılığını göstermesi bakımından belge niteliğinde veriler taşımaktadır. Bundan sonra yapılabilecek çalışmalara da ışık tutacak niteliktedir. Çünkü kayıt dışı kalan ve insanların hafızalarında yer almakla birlikte pek bilinmeyen kişilere ait yaşanmışlıkların kayıt altına alınması ve belgesel çalışmalarına aktarılması büyük önem arz etmektedir. Özellikle uzun soluklu bir mücadele ve savaş içinde çıkmış olan Kıbrıs Türkü'nün yaşadıkları ve unutulmaması gereken olayları canlı tanıklardan dinlenmeli ve görsel kaynaklar olarak yeni nesle aktarılmalıdır. Bir sözlü tarih çalışması olan belgeselin etkisi ve gücü kurgu aşamasında kullanılan farklı görsel ve canlandırmaların gerçeklikten kopmadan belgeselde yer almasına bağlıdır. Hal böyle olunca da hayatta olanlarla kültürel ve tarihsel gerçekliklerden sapmadan çalışmalar yürütülmeli, öyküleştirme gençlerin ve farklı toplumların ilgisini çekecek bir kurguyla daha hümanist yaklaşımlarla ele alınarak kitlelere sunulmalıdır.

Belgelerle ilgili olan ve belgeye dayanan çalışmalarla hayat bulan belgesel film farklı türler ve alt türlere ayrılrsa da görsellik, müzik ve belgeye dayalı bir sanatsal çalışma olarak ortaya çıkmaktadır. Sinemanın diğer türü olan 'imgesel' filmde 'imge'den (düş ya da hayal ürününden) hareket edilirken, 'belgesel' filmde 'belge' esas alınmaktadır. 'Belge' belgesel sinemacının yaratmadığı, ondan önce var olan/olmuş söz, yazı, resim, mekân ya da olaydır. Belgesel sinemacının görevi de bu 'belge (ler)'e yorum getirmektir (Aytekin,2011: 82). Kendi gerçekliğinin yanında yönetmenin ve senaristin zihinsel gerçekliği ile şekillenmektedir. Zihinsel ve duygusal olarak izleyiciyi etkileyerek odaklanma sağlayan bu tür eserler sanatsal ve dramatize eden yönüyle de yönetmenin son noktayı koyduğu çalışmalardır. Sözlü tarih çalışmaları açısından bakıldığında ise tarihsel içeriğe sahip belgesellerin ağırlıklı bir bölümünü bu tür çalışmalar oluşturduğu görülmektedir. Belgesel film, özü gereği, gerçeğin bilgisini taşımakla yükümlüdür. "Belgesel filmin sunduğu konvansiyonlar, sinemanın sunabileceği en üst düzey gerçekliği vaat eder" (Çiftçi, 2011: 30).

Müzikten reklam afişine, tiyatro gösterisinden sinemaya, romandan şiire her türlü görsel ve şekilsel, metinsel olgular göstergebilimin konusu içerisine girmektedir. Görünenin dışındakileri anlamlandırmayı, algılanması isteneni ve sistematik derin çözümlemeleri içermektedir. Belgeselde yer alan görseller, diyaloglar, anlatıcı sesleri, mekânlar ve kullanılan semboller birer anlam üretmeye yarayan göstergelerdir. Bu birimler, bir hikâye veya gerçeklik algısı yaratır. Tüm bunlarda göstergebilimsel çalışma yapılırken anlamlandırma sürecine etki etmektedir. Söylem analizinin eksik kaldığı yerlerde anlamlandırma sürecini güçlendirmek, görselin veya kullanılan temanın altındaki kültürü ve ideolojiyi yorumlama yetisi sağlamaktadır. Kısacası göstergebilim sunulan göstergelerin anlamlandırılmasına yardımcı olacak model geliştirmiştir. Yaşadığı ortamı anlamaya ve anlamlandırmaya çalışan herkes zaten bir ölçüde 'gösterge avcısı'dır (Rifat,1996:17,18). Göstergebilimin öncülerinden ve kurucuları arasında yer alan, Avrupa okulunun da kurucusu olarak bilinen Ferdinand De Saussure göstergebilimin toplumsal işlevini öne sürmüştür. Saussure

göstergebilimi, göstergelerin toplumbilim içindeki yaşamını inceleyecek bir bilim olarak tasarlarlarken Fransızca *Semiologie*'nin, Yunanca *Semeion*'dan türediğini vurgulamıştır (Vardar, 1998: 46-48). Metinlerin, müziğin ve görselin yeniden anlam inşa ettiğini savunan Saussure, hiç kuşkusuz ki gösterge-gösteren-gösterilen bağlamında anlamı tekrar inşa etmiştir. Saussure'e göre dil, "kavramları belirten bir göstergeler dizgesidir. Onun için de yazıyla, sağır-dilsiz abecesiyle, simgesel nitelikli kutsal törenlerle, incelik belirtisi sayılan davranış biçimleriyle, askerlerin belirtkeleriyle, vb. karşılaştırılabilir (Köktürk ve Eyri,2013:128).

Mücadelenin Hissi Belgeseli'nin Ferdinand de Saussure'nin Göstergebilimsel Perspektifiyle Analizi

Mücadelenin Hissi Belgeseli, Kıbrıs Türkü'nün resmi devlet kanalı olan Bayrak Radyo Televizyon Kurumu (BRT) ve Girişimci Kadınlar Derneği (GİKAD) iş birliğinde hazırlanmış 45 dakikalık bir belgesel filmidir. Çalışmada 8 kişi ile röportaj yapılmış, olayın canlı tanıkları belgesel dışında da dinlenerek yaşadıkları bu çalışmanın içerisine aktarılmıştır. Belgeselin hikâyelendirme ve kurgu aşamasında arşiv kaynaklar, kişilerin ellerinde bulunan ve 50 öncesine ait olan görseller de kullanılmıştır. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 50. Yılı olan 20 Temmuz 1974 tarihinde ise devlet televizyonu BRT'de yayınlanmıştır. Belgeselin yapım amacı, harekâtın 50. Yılında unutulmaya yüz tutmuş çok özel anıları ve Türk askerinin adadaki varlık sebebini tekrardan hatırlatmaktır. Bu bağlamda içerik üretimine gidildiği, sekiz katılımcının röportajında da Anavatan, Türk askeri, Türkiye'ye ve Türk askerine özlem, mücadele ve birliktelik söylemini sıklıkla kullandıkları gözlemlenmiştir. Belgeselin içerisinde yer alan metinsen göstergelerin arşiv fotoğraflarla desteklendiği gözlemlenmektedir. Sekiz farklı röportaj birbirinden bağımsız olarak yapılmış olsa da hepsinde ortak noktalar bulunmakta, tarihten gelen Türkiye Cumhuriyeti sevgisi ve Türkiye'ye bağlılık aktarılmakta, kullanılan görsellerin içeriğinde de Türk askerine gösterilen sevgi ve onları yıllardır bekleyen halkın kucaklaşma kareleri yer almaktadır. Aynı zamanda barış harekâtının ardından güneyde Ruamlar arasında kalan Türklerin kuzeye geçiş hikâyesi, geçerken yaşadıkları, Kuzeye geçtiklerinde ve kendilerini özgür bölge diye adlandırdıkları Türk askerlerinin olduğu yerle vardıklarında yaşadıkları duygu ve çok özel anlar belgeselin içerisinde yer almaktadır. Bu bağlamda yapılan çalışmayla 50 yıl önce gerçekleştirilen askerî harekâtın bir işgal değil, Kıbrıs Türkü'nün can ve mal güvenliğini korumak, Ruamlara da Türklere de barış getirmek amacıyla gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Birlikte yaşam, federasyon vb. günümüzde söylenen ve geçmişi bilmeden değerlendirilen yeni düzenin tesis edilmesindeki anlaşma modellerinin yanlış olduğu, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti ve KKTC Cumhurbaşkanlığı aracılığı ile yürütülen anlaşma sürecinin iki devletliliği yeniden tesis edecek şekilde bir anlaşmadan yana olmalarının haklılığını da gözler önüne sermektedir. Bir belgeselden öte, elde edilen veriler, sözel kaynaklar iki devletliliğin haklılığını da güçlendirecek niteliktedir. Yapım ve kurgu aşamasında gerçeklikten kopmadan hümanist değerlendirmelerle çalışmanın hazırlandığı gözlemlenmektedir. Amaca giden araç söyleminin yansımaları olduğu, kurgu ve hikâyenin söylemlerle desteklendiği bir sözlü tarih çalışması niteliğinde bir belgesel olan Mücadelenin Hissi belgeseli Kıbrıs Türk kadınının o dönemdeki duygularını yansıtmaktadır.

Belgesel yapımcısı ve yönetmeni için en önemli kaynak hiç kuşkusuz ki yapılan röportajı destekleyen dokümanlardır. Bir aracın içeriğinin daima bir başka araç olduğu bilinmektedir. (Altay 2005: 16). Bu bağlamda belgesel kurgusu için fotoğraflar ve arşiv niteliğindeki dönemin görselleri önemli bir kaynaktır. Tarihsel süreç anlatılırken kullanılan görseller belgeseli hikâyelendirme de kurguyu yapana kolaylık sağlamanın yanında hikâyeleri destekleyici en önemli unsur olma özelliğini de taşımaktadır. Bu bağlamda Göçün Hikâyesi Arpalık Belgeselinde yer alan fotoğraflar göstergebilimsel çalışma yöntemi kullanılarak analiz edilecektir. Göstergebilimsel çözümleme, belgeselin dilsel ve görsel kodlarını analiz eder. Bu çalışmada, dilsel (diyaloglar, anlatıcı sesi) ve görsel (mekân, semboller, karakter hareketleri) göstergeler incelenecektir. Bu bağlamda belgeselin içerisinde yer alan görsel arşivlerden kesitler, fotoğraf kareleri ve röportaj yapılan kişilerin söylemleri analiz edilecektir.

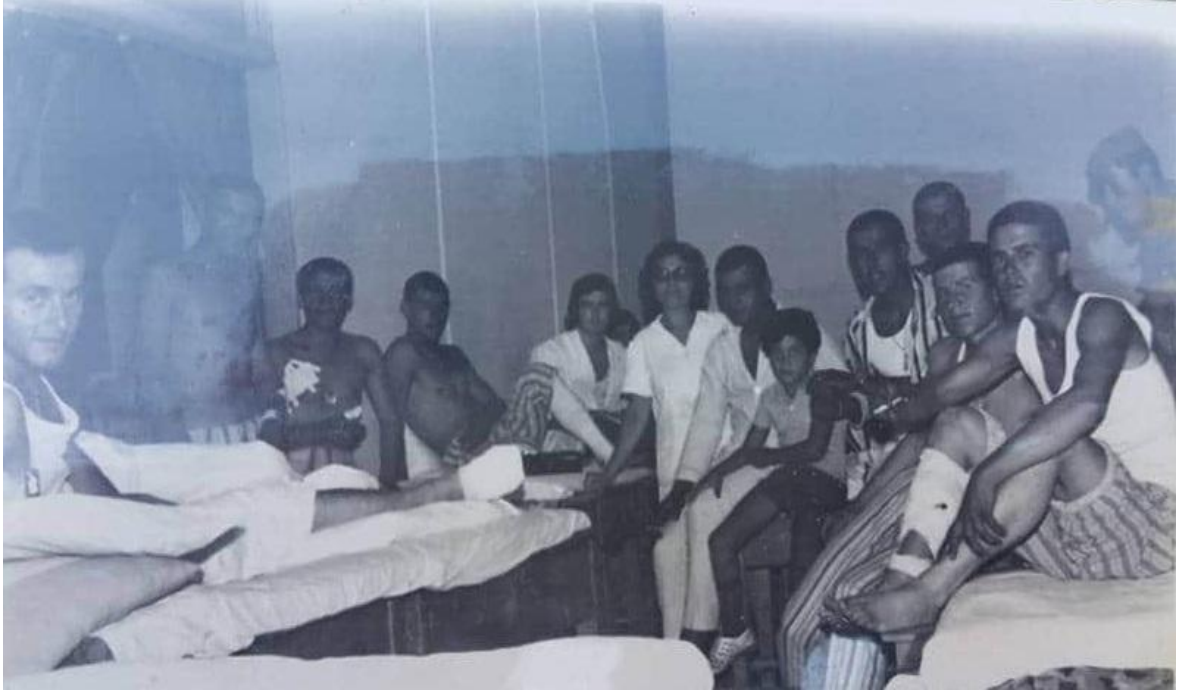
Resim 1: Kıbrıs Türk Mücahitleri

- Gösteren** : Mücahit askeri üniformalı Kıbrıs Türkü Gençler.
Çocuklar tedirgin olan ve çocuklarına sarılan kadın.
- Gösterilen** : Fotoğraf karesinde kendinden emin Mücahitler. Mustafa Kemal Atatürk fotoğrafı.
Millî Mücadele Yılları Lideri Dr. Fazıl Küçük'ün fotoğrafı. Dönemin Türk Cemaat Meclisi Başkanı Rauf Raif Denктаş'ın fotoğrafı.
- Analiz** : Belgesel içerisinde milli mücadele yılları aktarılırken ve zor şartlar altında nelerin Başarıldığı aktarılırken umutlarını yitirmeden davasına sahip çıkan gençlerin görseline yer verilmiştir. Fotoğrafta yer alan Mücahitler kendinden emin ve kararlı bir duruş sergilemektedir. Ayrıca Arka görselde yer alan Mustafa Kemal Atatürk portresi Kıbrıs Türkü'nün Türkiye'ye bağlılığını göstermekte, diğer iki fotoğraf karesinde ise davaya yön veren liderleri ile ortak hareket ettiğini simgelemektedir. Nitekim görsel belgeselde yer alırken röportajına yer verilen Hasibe Şahoğlu ise, " ailesinde tüm abilerinin birer Mücahit olduğunu, eşinin de 20 Temmuz 1974 tarihinde diğer erkekler gibi cephede yer aldığını, Kıbrıs Türkü'nün inanarak davasına sahip çıkıp Türk askerinin gelişini sevinçle karşıladığını" belirtmektedir. Kullanılan göstergeler aracılığıyla, birliktelik, davaya sahip çıkma ve Türkiye'ye bağlılık gösterilmektedir.

Resim 2: Kıbrıs Türk Çocukları

- Gösteren** :Kız Çocukları, Türk Bayrağı.
- Gösterilen** :Fotoğraf karesinde güler yüzlü kız çocukları ve ellerinde Türk Bayrağı yer almaktadır. Kız çocuklarının kıyafetleri de o dönemde geleneksel Türk kıyafetlerini yansıtmaktadır.
- Analiz** :Belgesel içerisinde zor şartlar altında bile Kıbrıs Türkü'nün bayrağına ve anavatanına sahip çıktığı, değerlerinden hiçbir zaman ödün vermediğinin anlatıldığı yerde röportajına yer verilen Sultan Dolmacı Keskinel, “ biz bugünkü gibi değil o gün değerlerimize daha fazla sıkı sıkıya bağlıydık. Bayrak ve Anavatan kutsalımızdı. Her 19 Mayıs, her 29 Ekim coşkuyla kutlanırdı. Ve bizim kutsal değerlerimiz her şeyin üstündeydi” demektedir. Türk bayrağı görseli, gülen çocuklar, belgeseldeki röportaj yapılan kişinin söylemlerinin metinsel okumaları analiz edildiğinde umut, birliktelik, paylaşım ve değerlerin ön planda olduğu gözlemlenmektedir.

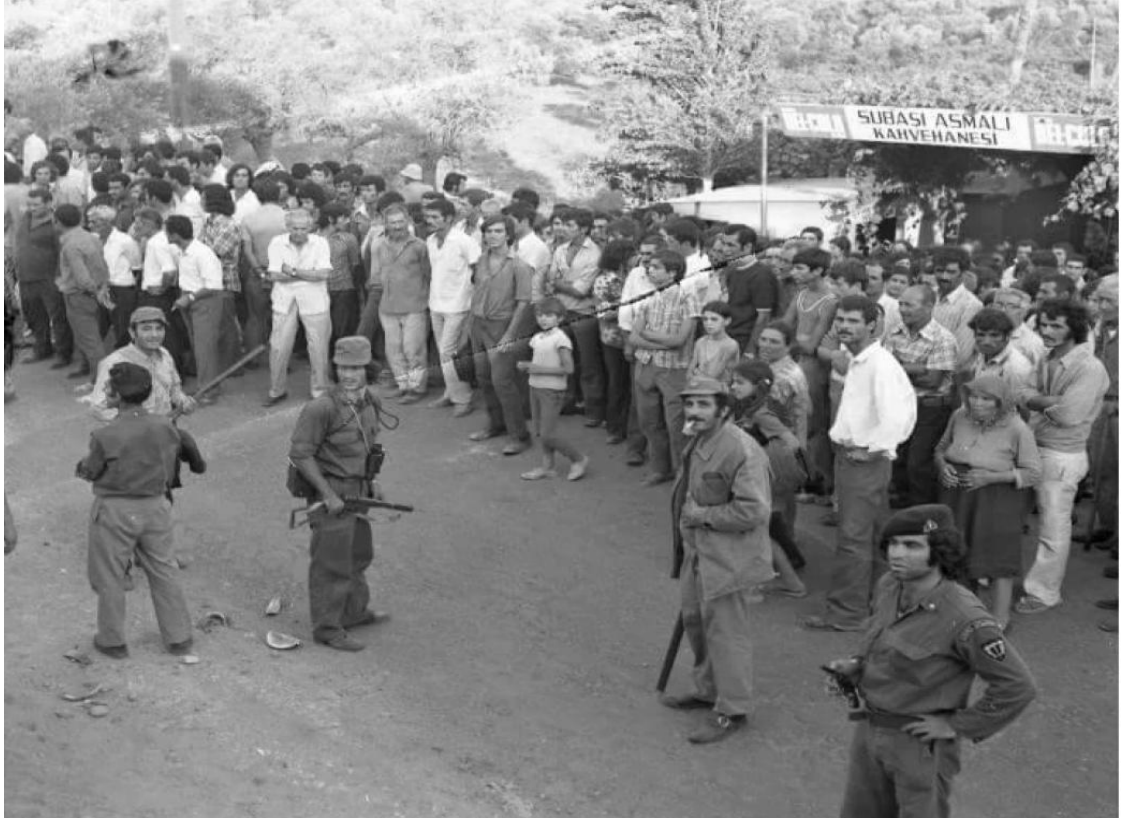
Resim 3: Hastanede tedavi gören insanlar

Gösteren : Yaralı Türk Askerleri ve hemşire.

Gösterilen : Fotoğraf karesinde yaralı olmasına rağmen güler yüzle poz veren Türk askerleri ve onlara bakan hemşire görseli.

Analiz : Belgesel içerisinde 20 Temmuz 1974 Barış Harekâtı esnasında yaralanan askerlerin

Arap Ahmet İlkokulunun altında bir yere yerleştirildiğini, yaralanan askerlerin kendi acılarını unutup birbirlerine iç çekerek neden savaş meydanında yer almadıklarının üzüntüsünü yaşadıkları aktarılmaktadır. Görselin belgeselde yer aldığı bölümde röportajına yer verilen, o dönem askerlerin tedavi süresinde yer alan hemşire Şefika Hoca ise, “ hepsi çok gençti. Yaralıları görünce siz kimsiniz? Diye sordum. Türk Askerleri olduğunu öğrenince hepsine sarılıp ağladım. Ah evlatlarım, ah kardeşlerim, sizleri böyle mi görecektim. Hepiniz inşallah en kısa zamanda sağlığınıza kavuşursunuz dedim. Çocuklarım çok küçüktü onları da oraya getirdim ve yaralıların pansumanında ilaç dağıtımında bana yardım ettiler. Yaralı asker abilerinin isteklerini yerine getirdiler” demektedir. Kullanılan göstergeler aracılığıyla, Türk askerini Kıbrıs Türkü'nün kendi kardeşi gibi gördüğü, onların acısını gidermek için çocukları ile birlikte onlara hizmet ettiği, Türk askerini coşkuyla karşıladığı ve Türkiye'ye bağlılık gösterilmektedir.

Resim 4: Kıbrıs Türkü ve EOKA Rum askerleri.

- Gösteren : Sivil insanlar ve eli silahlı askerler.
- Gösterilen : Fotoğraf karesinde esir alınmış Kıbrıs Türkü. Elinde Silahları olan EOKA'cı Rum askerleri.
- Analiz : 20 Temmuz 1974 tarihinde Türk Askerinin adaya ayak basmasının ardından esir alınan Lefke'deki Kıbrıs Türkü görsele yansımakta. Elinde silahı, düzensiz kıyafeti ve saç-sakalıyla Rum askerleri görülmekte. Görselin sunumu esmasında bölgede olup ailesiyle birlikte esir alınan ve Rum askerlerinin tehditleri altında yaşananları aktaran öğretmen İpek Çorba, “ hepimizi meydana toplamışlar ve ne olacağını bilmiyorduk. İlk atılan bombalarda portakal bahçelerine saklana insanlar ve çocuklar şehit olmuştu. Tedirgin bir bekleyiş başlamıştı. Erkekleri alıp başka yere götürdüler ve bizlere zarar vermelerinden çok korktuk. Günlerce tedirgin bir bekleyiş vardı” demiştir. Kullanılan göstergeler aracılığıyla, savaş, tedirginlik, korku ve gergin bekleyiş belgeselde aktarılmış olup Rumların neler yapabileceği hakkında yaşanmışlıklardan yola çıkarak her an bir ölüm beklentisi içerisinde oldukları belgeselde gösterilmektedir.

Resim 5: Tank ve üstünde insanlar.

- Gösteren** : Türk Askeri, tank ve sivil insanlar.
- Gösterilen** : Fotoğraf karesinde Türk Askeri'nin Lefke'yi özgürlüğüne kavuşturması, insanların tankların üzerine çıkması ve Türk bayrağı ile sokaklarda dolaşması.
- Analiz** : Belgesel içerisinde Lefke'nin Rumlardan kurtarılışı ve Türk askerinin Lefke'ye girişi aktarılmaktadır. Tarihi görselde ise Rumların esaretinde kalan insanların özgür bir şekilde tankların üzerine çıkarak Türk askerlerine sarılmaları ve ellerinde bayraklarla özgürlüklerini sevinçle yaşadıkları gösterilmektedir. Belgeselde yer alan görselde yaşları dökmeye başladık. Kurtulmuştuk ve birbirimize sarıldık. Anneannemin esaret altında söylediği bir söz vardı. Türk askeri bizi kurtarsın ilk gördüğüm Türk askerine sarılacağım ve eğilip postalamı öpeceğim demişti. Nitekim öyle de yaptı” derken 50 yıl önceki olayı yaşıyor gibi anlatmakta ve sevinç gözyaşları içinde belgesele aktarmaktadır. Kullanılan göstergeler aracılığıyla, Türk askerinin işgalci olmadığı Kıbrıs Türkü'nün can ve mal güvenliğini sağladığı, çatışmalara son verdiği, Kıbrıs Türkü'nün asker sevgisi, Türk Bayrağını özgürlüğünün simgesi olarak alıp sokaklarda dolaşması gösterilmektedir.

Resim 6: Tank, asker ve siviller.

- Gösteren** : Türk Askeri, Tank, sivil insanlar, Türk Bayrağı.
- Gösterilen** : Bölgelere dağılan Türk tankları ve onları karşılayan Kıbrıs Türkü. Tankın üstünde siviller. Askerlere el sağlayan ve onları alkışlayıp sevinç gözyaşları döken Kıbrıs Türkü.
- Analiz** : Belgesel içerisinde Türk askerinin bölgelere dağıldığı ve Kıbrıs Türkü'ne moral vermek için Lefkoşa'ya da geldiği aktarılmaktadır. Her gittiği bölgede sevinç gözyaşları ve Türk bayrağı ile karşılanan Türk askerlerine Kıbrıs Türkü'nün sarıldığı ve sevgisini gösterdiği aktarılmaktadır. Görselin röportajla desteklendiği bölümde Hasibe Şahoğlu, “o gün insanların morale ihtiyacı vardı. Türk askerinin adaya ayak bastığını biliyorduk ama henüz Lefkoşa'nın içine gelmemişti. Hem gerginlik vardı hem de moraller yerinde değildi. Bayraktarlık onların Türk bölgelerine gelmesi talimatını verdiğinde bizim bulunduğumuz bölgeye kocaman bir tank geldi. Onlar görünce bende evin içine girdim. Bir bardağa limonata yaptım ve nasıl çıktığımı hatırlamıyorum. Tankın üstüne çıkıp onu Türk Askerine ikram ettim. Ve onlara sarılarak sevinç gözyaşı döktüm. O gün halen aklıma geldiğinde tüylerim diken diken olmaktadır” demektedir. Kullanılan göstergeler aracılığıyla, özgürlüğe kavuşma, Türk askeri, Türkiye sevgisi, Zor yıllarda birlikte bekleyiş ve sabır, Kıbrıs Türkü'nün değerleri aktarılmaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Sözlü tarih çalışmaları bağlamında röportaj tekniği kullanılarak çekimleri gerçekleştirilen, bilgi ve belgeye dayalı kurgulanan belgesel çalışmaları hiç kuşkusuz ki dönemin gerçekliklerini de içerisinde barındırmaktadır. Toplumsal yapıyı güçlü kılmak ve yaşananları unutturmamak adına bu tür çalışmalara önem vermek gerekmektedir. Hele de Kıbrıs gibi yakın zamanda büyü mücadeleler vermiş bir toplum için daha da önemli ve unutulmaması gereken bir gerçekliktir. İncelenen belgeselde Kıbrıs Türkü'nün gerçekliği, verdiği mücadele, Türk askerinin adada olmasının haklı gerekçesi ve Türkiye'nin adaya askerî harekât düzenlemesinin haklılığı gözler önüne serilmektedir. Röportajda yer alan Kıbrıs Türk kadınları yaşadıkları sıkıntıları, verdikleri şehitleri, her şeye rağmen umutla Türk askerinin ve Türkiye'nin adaya mutlaka geleceğini bildikleri umuduyla ayakta durduklarını aktarmaktadırlar. Kadınların ifadeleri üzerinden anlamlandırma yapıldığında bu gerçeklikler gün yüzüne çıkmaktadır. Ağırlıklı olarak; “Türk askerini gördüğümüzde sevinç

gözyaşları döktük”, “Onların gelmesini çok bekledik”, “Türkiye’nin bir gün müdahale yapacağını ve bizi kurtaracağını biliyorduk”, bireysel ifadelerden kolektif hafızaya geçildiğinde görüşmektedir ki en üstte Kıbrıs Türkü değerlerine sahip çıkarak ayakta durmayı başarmıştır. Türkiye’ye, Türk Bayrağına, Türk askerine, Kıbrıs’ta Türk olarak kalmaya, kültürel yaşantısına vb. değerlerine sahip çıkmak adına evini, aşını, her şeyini paylaştıkları görülmektedir. 1974 yılında yaşananların canlı tanığı olan Kıbrıs Türk kadını ağırlıklı olarak şu cümleleri kurmaktadır; “Türk askeri gelip bizi kurtarsın. İlk gördüğüm askere sarılıp ayaklarına kapanıp postallarını öpeceğim”, “Lefke’ye askerler girdiğinde koşturarak askeri araçların ve tankların üzerine çıkıp onlara sarıldık ve ağladık”, “Hastaneye yaralı askerler geldiğinde onlara sarıldım ve ağladım. Vay evlatlarım, vay kardeşlerim sizleri böyle mi görecektim. Yolunuzu çok bekledim dedim”, “Lefkoşa’nın içine tanklar geldiğinde koşturarak evin içine girdim. Büyük bir bardağa limonata yaptım ve tankın üstüne çıkarak Türk Askerine verdim. Onlara sarıldım. O anı hatırladığımda halen tüylerim diken diken olur”, “Şehit düşen yakınlarım, cephedeki kardeşlerim hep onların gelişini bekledi. Bekledik ve geldiler” diyerek ağlamakta veya duygulu bir şekilde yaşadıklarını anlatmaktadır. Kıbrıs Barış Harekâtı’nın Kıbrıs Türk kadını üzerindeki etkisine bakıldığında ise, kurdukları cümleler olayın işgal değil barış ve huzur getiren bir askeri hareket olduğunu göstermektedir. Özlemle beklenenin Türkiye ve Türk askeri olduğu, Rumların yaşattığı zulümler, katliamlar, köylere saldırımları ve insanlık dışı muameleleri aktarılmaktadır. Olayların gerçekliği 50 yıl sonra olayların aktarıldığı belgeselde dahi ilk günkü gibi tazeliğini korumaktadır. Kıbrıs Türk kadınlarının vermiş oldukları röportajda, Rumları anlatırken tedirgin ve gergin duruşları, birlikte başardıkları veya zorlukları birlikte aştıkları olayları anlatırken duygulandıkları, Türk askerinin adaya ayak basması ve onlarla ilk karşılaşmayı anlatırken de gözlerinin yaşardığı, seslerinin titrediği gözlemlenmiştir. Olayın anlatı bölümü olan röportajlarda Kıbrıs Türk Kadını geçmişe dair anlatımları sırasında gösterilen eski fotoğraflar, bu anlatıların otantik olduğunu göstermektedir. Anlatılar belge niteliğinde fotoğraflarla ve o dönemde çekilmiş olan videolarla desteklenmektedir. Ayrıca savaş nedeniyle evlerin ve ovaların yandığı, BM kamplarında anne ve çocukların çadırlarda yaşadığı, özgür bölgede ise çocukların ovalara paraşütle inen askerleri alkışladığı, silah ve mühimmat taşıyan çocukların olduğu görülmektedir. Mekân ve obje analizi, yapıldığında belgeseldeki Kıbrıs Türk kadınlarının bulunduğu mekânlar: askerlere yemek yapılan mutfak, köy meydanı, çocukları kucağında esir kampları, kaçmak için gizli gizli yollara düştükleri gözlemlenmiştir. Sembolik objeler bağlamında ise: Türk bayrağı, Atatürk portresi, Dr. Fazıl Küçük portresi, Rauf Raif Denктаş portresi, zeytin dalları (barış sembolü), toprak (vatan metaforu), üniformalı Mücahitler, Üniformalı Mehmetçikler, tank, askeri araç ve ambulans yer almaktadır. Kadınların mücadeledeki rolü bakımından analiz edildiğinde Kıbrıs Türk Kadınının da tıpkı Anadolu’da olduğu gibi birer sessiz kahraman olduğu, kocaları cepheye onlarda geri planda onlara yemek yaptığı, sağlık sorunlarını giderdiği, çocuklarına hem annelik hem babalık yaptığı görülmektedir. Belgeselin genel kurgusu ve röportajlara yansıyan bir diğer olgu ise Kıbrıs Türk kimliğinin bu belgeselde kadınlar üzerinden yeniden üretildiği görülmektedir. Bu bağlamda yerel söylemler, savaştaki Kıbrıs Türkü’nün ruh hali, çocukları ve eşleri için birlikte neler yaptıkları, eşlerin hem cepheye hem ev geçiminde yer alması, ne bulurlarsa Kıbrıs Türkü’nün birlikte paylaştığı, Kıbrıs Türkü’nün toprağını, bayrağını ve kimliğini nasıl koruduğu aktarılmıştır. Her ne kadar mücadele ve savaşı anlatan bir belgesel olsa da barış söyleminin ve barışın ne kadar önemli bir olgu olduğunun inşası yine Kıbrıs Türk Kadını üzerinden yapılmıştır. Bu bağlamda, savaşın ne kadar kötü olduğu, 11 yıl boyunca nelerin yaşandığı, Türk askerinin gelmesiyle birlikte huzur ve barışın geldiği aktarılmıştır.

Hiç kuşkusuz dil ve görsel göstergeler anlamın ve ideolojinin yeniden üretimini sağlayan ve aktaran en önemli unsurdur. Bu bağlamda Mücadelenin Hissi belgeselinde toplumsal hafızayı canlı tutmak üzere olayın canlı tanıkları kadınlar üzerinden dilsel anlatım gerçekleştirilirken görsel göstergelerle de olay desteklenerek etki artırılmıştır. Kadınların belgesel içerisindeki temsil biçimine bakıldığında, hüznün, gurur ve başarı kodlamalarının kadın sessiyle doğal olarak kodlandığı gözlemlenmiştir. Ferdinan De Sasure’nin gösterge-gösteren-gösterilen bağlamında yapılan göstergebilimsel çözümlemelerde kadınların deneyimleriyle birlikte kültürel ve tarihsel öneme sahip kolektif bir kimlik aktarımı yapıldığı gözlemlenmiştir. Kıbrıs Türk Kadınlarının mücadelesi üzerinden direniş, mücadele ve barışın anlamı ve önemi işlenmiştir. Tüm bu bulgular eşliğinde belgeselin tarihten günümüze kültür, gerçeklik, haklılık ve unutulmuşların yeniden aktarılmasıyla Türk

askerinin adada haklılığının yeniden inşa edildiği, Kıbrıs Türkü ve Türkiye arasında geçmişten günümüze güçlü bağların olduğu, Türkiye Cumhuriyeti ile KKTC yetkililerinin bugün iki devletli bir çözüm üzerinde durmasının haklılığını göstermektedir. Teknik alt yapıları desteklenerek daha fazla bu tür çalışma devlet katkısıyla yapılarak gerçekliğin unutulmaması adına bu tür çalışmaların çoğaltılması ve yeni medya araçları da kullanılarak aktarılması elzemdir. Bu tür çalışmaların kültür ve ideolojinin yeniden üretimine, Kıbrıs Türkü ile Türkiye Cumhuriyeti'ndeki kardeşlerinin arasındaki bağların ileriye dönük daha güçlü olmasına imkân sağlayacağı ve birlikteliklerinin güçlenmesine katkı sağlayacağı da bilinmektedir. Tüm bu bilgiler ışında yapılan çalışma Kıbrıs Barış Harekâtı'nın 50. Yılında gerçekliği aktarması bakımından yerinde ve gerçeklik inşa eden bir çalışma olmuştur.

Kaynaklar

- ALTAY, D. (2005). “Küresel Köyün Medyatik Mimarı: Marshall McLuhan”, Kadife Karanlık, Ed. Nurdoğan Rigel, İstanbul: Su Yayınevi. Aytekin, H.(2011). “Belgesel Sinemamıza Milat Seçmek”, Belgesel Sinema 2009– 2010, Ed. Hakan Aytekin, İstanbul: BSB Yayınları.
- ÇİFTÇİ, A.(2011). “Belgesel-Kurmaca Sınırında: Sıradan Olanın Öyküleri”, Belgesel Sinema 2009– 2010, Ed. Hakan Aytekin, İstanbul: BSB Yayınları.
- RİFAT, M. (1996). *Göstergebilimcinin Kitabı*. İstanbul: Düzlem yayınları.
- SAUSSURE, Ferdinand de, Genel Dilbilim Dersleri, Çev. Berke Vardar, İstanbul, 1998, s.46.
- OSKAY, Ü. (1994), “İletişim Çağı İnsanın Sorunu: İletişimsizlik”, Ankara: Bilim ve Teknik Yayınları.
- HILL, Sir G. (1972). *A History Of Cyprus, Volume I*, Cambridge University Press.
- THOMASON, S.G. (2001). *Language Contact; An Introduction*, Georgetown University Press, Washington DC.
- KÖKTÜRK, Ş., Eyri, S.(2013). Dilbilim ve göstergebilim: Ferdinand De Saussure ve göstergebilimi anlamak, Ankara, *SAÜ Fen Edebiyat Dergisi* (2013-II).

Röportajlar

- Ayten Berkalp (05.06.2024)
- Birsen Şemseddin (07.06.2024)
- Fatma Seven (10.06.2024)
- Hasibe Şahoğlu (15.06.2024)
- Sultan Dolmacı Keskinel (07.07.2024)
- Şefika Hoca (12.07.2024)
- Şermin Kotak (13.07.2024)
- Tuncay Çağatay (15.07.2024)